

Самородок на узбіччі

«Небо минулих і теперішніх днів» — яка приваблива і світла назва. І яка проста мудрість українця другої половини ХХ віку випромінює під тим захмареним небом з блакитними глибокими просвітленнями.

Найбільше мене вразив у книзі Івана Захарченка його щоденник. Виявляється, він — мій сучасник, він почав вести свій щоденник від 1957 року. Тоді я теж вів щоденник, який «згорів у густих верствах атмосфери», в часи арештів.

Але я собі не уявляю, хто з нас, що вийшли на передній край на початку 60-х, міг писати такий розважливо мудрий, правдивий і з релігійним підґрунтям щоденник...

Я не кажу про класиків соцреалізму, які рідко зважувалися зводити очі до неба. Вони заклопотано дивилися на землю в час оранки, сівби, косовиці і хлібоздачі, та все шукали позитивних героїв, які, не сміючи говорити правду про минуле, впевнено дивилися «у світле майбутнє».

Ми, шістдесятники, йдучи проти течії, теж не мали коли глянути в небо.

«Світ небесний, як і світ земний, — велика таємниця. Ми її, мабуть, ніколи не розгадаємо. Бо люди самі себе ще не пізнали, не заглибилася у свою душу і роблять усе собі наперекір, на шкоду. Тож супутники, скільки б їх там не крутилося у небі, ні благ, ані втіх не принесуть людині. Ми живемо з Божої ласки й волі, то мусимо спиратися на все живе, природне, а не на штучні виплоди, які наш дух і душу нашу скоряють і притлумлюють. А ми, мов цікаві мавпочки, замилувано дивимося на оті витвори. І постає очевидне, що людина хай і сповільна, але втрачає спроможність дружити з природою. Без людини, може, на землі було б порожньо й дико, але не так тривожно й клопітно, як нині. Людина дуже вигадлива й лукава істота. Ну, ось атом на своє безголів'я приборкала. А це — початок,

вона й далі ще чогось дурнішого начудить і не зупиниться, бо їй усе дозволено...

Оці думки, може і плутані, навіяло мені небо. Я довго стояв і дивився у безмовний зоряний простір. Боже, яка незбагненна таємниця і краса! Я тону в ній, гублюся, мов пилинка. Там мені ніде притулитися. Але вона мене манить до себе, породжує тривожні, невтішні думки. Чи є в тому безмірі простору щось і мое? Чому я так пильно й зачаровано дивлюся туди? Що я там хочу взріти, побачити? Нічого, крім вічної величині й могуті там немає. Однак аби й було, то я до нього не доторкнуся, не поведу з ним мови. Але дивитися хочу. Бо там, здається мені, клекоче, нуртує і якась незгасна гіантська енергія, від якої я залежу, вона — мое життя, я з нею чимось пов'язаний, як й оця дивна зірочка, що зветься землею, теж поєднана із Всесвітом. Все тримається на єдності... І я частинка тієї єдності. Я найщасливіший, що все бачу і розумію.

Отак, пориваючись у небо духом своїм, я чую не-справжність і фальш нашого життя. Ну хто ці комуністи? Вони на землі — одна суперечність. Вони не так думають, не так діють і не туди йдуть. Вони порушили світову гармонію. Тому я з ними не погоджується. Я не хочу йти їхнім шляхом, я не хочу покорятися бандитам і жити з їхньої «ласки». І так буде, бо так менікаже чинити безкінечний зоряний світ. Мені радісно й утішно, що я його бачу, що він мій. І я його, зізнаюсь вам, люблю. Я не можу без нього. І ніколи з ним не розірветься мій зв'язок».

Важко повірити, що це пише в 1961 році колишній хлопець, втомлений роботою, учень сільської вечірньої школи у селі Ситняки Макарівського району. Але навіть якщо ці «Щоденникові записи» були пізніше літературно опрацьовані автором, вони все рівно вписуються в контекст 60-х років. Дивно, що автор не згадує про тих своїх духовних побратимів, що за свідчували в недалекому Києві правду спостережень Захарченка: «Критика у нас — це партійний меч, яким рубали й рубають мудрі й непокірні голови».

Для переконливості тих записів дуже бракує живого контексту — з іменами Симоненка, хоча б тих, про чиї арешти повідомляли газети. Очевидно, ізольованість і врятувала талановитого хлопця від недремного ока КГБ. Однак є щось відрадне в тому, що в український духовний простір входять люди, що самозароджуються незалежно один від одного, а думаютъ, почуваючись однаково.

Дедалі частіше нині можна почути запитання: «Як жили люди за Хрущова, за Брежнєва, за перебудови?»

Їм відповідають політичні бульбашки, що ковбаса була по 2 руб. 20 коп., і всі мали роботу. Дуже часто ті, що відповідають, і справді не знають, що таке колгоспне рабство, що таке радянський робітник з приказкою: «Якщо вони думають, що вони нам платять, то хай вони думають, що ми їм працюємо». Сучасній молоді важко уявити довжелезні черги за м'ясом і навіть за молоком, за імпортним взуттям і одягом, за апельсинами і навіть за яблуками, якщо «скинули» трохи дешевші. І вже зовсім не можуть уявити, як люди у злиднях вихваляють на зборах своє «культурне і заможне життя», як фальшиво дякують «рідній комуністичній партії за її мудре керівництво» і за «народний добробут». І як пошепки говорять один одному правду, оглядаючись, щоб не підслухали і не донесли.

Вчителі не уявляють, як найсміливішого і найчеснішого звільняють з роботи, щоб не був таким розумним.

Чи був Іван Захарченко дисидентом шістдесятих років? Безперечно був. Навіть більше: він був одним з найталановитіших дисидентів, який дивом з'явився у глушині, де не було культурного середовища і не було підживлення його думкам... Він писав правду для себе.

За ясністю і глибиною мислення, за точністю характеристик, за прозорістю мови Іван Захарченко стає в перший ряд українських публіцистів і шістдесятих років, і наших днів.

Євген СВЕРСТЮК

Нема в Україні Вкраїни

*Небо надії пітьма закриває
І люд терпить муки безвинні,
Він бачить, він чує і знає:
Нема в Україні Вкраїни.*

*Панують тут клани — не гояться рани,
Але не твоя це провина,
Що й досі, о славний Богдане,
Не вибралась з пут Україна.
А душ наших клекіт розбуджує шепіт,
Здалека, з могили він лине:
То праведний голос Мазепи:
Ізнов продають Україну...
І лихо не гасне, жорстокий ти часе,
Ростуть на руїнах руїни.
Пророче наш мудрий, Тарасе,
Ти бачиш, як в'яне Вкраїна.
Кругом чужовладдя, гнітюче безладдя,
Народ наш одурений гине.
Із мороку ночі лунають прокляття
На тих, хто розп'яв Україну.
Болючі закови стискають нас знову
І топчуть нам душу, як глину,
Згубили ми й гідність, і відданість слову,
На смерть прирекли Україну.*

*O, діти рабів, будьте люди!
Не лізьте живі в домовину.
Зведіться! Боріться! І гнів вас пробудить.
І Бог нам віддасть Україну.*

2003